

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΗΣ 200ΕΤΗΡΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821 (1821 – 2021).¹

Μανόλης Γερ. Βαρβούνης*

Καθηγητής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Κοσμήτορας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
Κομοτηνή - Ελλάδα

Περίληψη:

Στην μελέτη αυτή παρουσιάζεται η συμβολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου του Β΄ στον σχεδιασμό τόσο των γενικών αρχών, όσο και των επιμέρους εκδηλώσεων για τον εορτασμό των διακοσίων χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση του 1821, που έλαβαν χώρα το 2021 στην Ελλάδα. Εκτίθενται λοιπόν τόσο οι αρχές των εορτασμών και της στάσης της Εκκλησίας της Ελλάδος έναντι του σχεδιασμού και του πνεύματος των ομιλιών, όσο και οι πραγματώσεις αυτών των γενικών αρχών, στα πλαίσια των ποικίλων επιστημονικών, καλλιτεχνικών και εκπαιδευτικών εκδηλώσεων που σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν, πάντοτε υπό το πρίσμα της διαμόρφωσης του όλου σκεπτικού από τον Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο Β΄ και την δική του θέαση τόσο των ιστορικών γεγονότων, όσο και των εν γένει εορτασμών.

Article info:

Received: September 11, 2022

Corrected: November 5, 2022

Accepted: January 11, 2023

Λέξεις Κλειδιά:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821,
ΕΟΡΤΑΣΜΟΙ,
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄,
ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 βρήκε παγιωμένο τον ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό, στα σχήματα που μας είναι γνωστά από την μεταβυζαντινή περίοδο: οργανωμένο στα όρια των παραδοσιακών κοινοτήτων, με ζωντανές τις πολιτισμικές μνήμες από το βυζαντινό παρελθόν, ενίοτε δε και από την μακρινή προχριστιανική περίοδο, με έντονο αγροτοκτηνοτροφικό χαρακτήρα, και με εκδηλώσεις που σχετίζονταν στενά με τους άξονες του χώρου και του χρόνου, στους οποίους και εγγράφονταν.²

1 Εισήγηση στην Ημερίδα του *Ιδρύματος Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού* για την 15ετία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου Β (29/01/2023)

2 Βαρβούνης 2021δ, 160.

Έχοντας πολλές διαφοροποιήσεις και ιδιαιτερότητες, ανάλογα με τον τόπο όπου κάθε κοινότητα είχε οργανωθεί, και σύμφωνα με τις επιπτώσεις της απομόνωσης των παραδοσιακών κοινοτήτων, την οποία επέβαλαν οι γεωγραφικοί όροι και οι περιορισμένες δυνατότητες επικοινωνίας, οι εκδηλώσεις του ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού της εποχής ακολουθούσαν ένα γενικό πολιτισμικό πρότυπο, σχετιζόμενο με τους παράγοντες των επιμέρους διαφοροποιήσεων των τοπικών πολιτισμικών συστημάτων.³

Παράλληλα όμως πολλά ήταν τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στους λαούς της Βαλκανικής, ιδίως σε εκείνους που ανήκαν στην Ορθόδοξη Εκκλησία, δεδομένου του κυριαρχικού ρόλου που η θρησκεία πάντοτε παίζει στη διαμόρφωση των γενικών πολιτισμικών συνιστωσών, αλλά και των επιμέρους εκδηλώσεων, στις παραδοσιακές κοινωνίες. Πρόκειται για ένα κοινό βαλκανικό υπόβαθρο νοοτροπιών, αντιλήψεων, πίστεων και αξιών, που στηρίζεται στην Ορθοδοξία και το οποίο εν πολλοίς συνεχίζει να μένει ενεργό. Ήταν η Ορθοδοξία, η ορθόδοξη παράδοση και ο θρησκευτικός παράγοντας που διαφοροποιούσε στην ευρύτερη περιοχή μας τους λαούς, και που εν πολλοίς λειτούργησε ως θεμέλιο και για την διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης, μαζί βέβαια με τη γλώσσα και την ιστορική συνείδηση της κοινής καταγωγής και του κοινού ιστορικού παρελθόντος, παράγοντες που με τη σειρά τους μέσα στην ελληνορθόδοξη παράδοση μορφοποιήθηκαν και σχηματοποιήθηκαν.⁴ Κι έτσι με βάση και θεμέλιο την Ορθόδοξη Εκκλησία και την ελληνορθόδοξη παράδοση σφυρηλατήθηκε η εθνική, θρησκευτική και πολιτισμική παράδοση του Γένους.⁵

Ο λόγος που έκανε τα μέλη του Σώματος του Χριστού να συστρατευτούν σε μια ένοπλη εξέγερση, είναι η διάσωση του υπέρτερου αγαθού της βασικής συνθήκης αλήθειας του ανθρωπίνου προσώπου, όπως αυτό κατανοήθηκε εξίσου στον ευαγγελικό λόγο και συμπυκνώθηκε στο πρόταγμα της Ελευθερίας, όχι απλώς ως εθνικής οριοθέτησης απέναντι στον άλλο, ούτε ως ατομικής δυνατότητας απεριόριστων επιλογών, αλλ' ως πάλης απέναντι σε κάθε συνθήκη θανάτου.⁶ Η έννοια της δικαιοσύνης, ως τμήμα της ελευθερίας από τις άδικες δομές του θανάτου, η έννοια της ελευθερίας να «*συλλογάζαι ελεύθερα*» και άρα καλά, η ειρήνη, μέσα από την αλήθεια στις σχέσεις των ανθρώπων και άλλα πολλά όμοιά τους, είναι αυτά που συμποσούνται στην έννοια της ελευθερίας και δικαιώνουν το ανεπανάληπτο δίλημμα, που οδηγεί σε κάθε είδους θυσία: «Ελευθερία ή θάνατος!».⁷

Κατά την ελληνική επανάσταση του 1821 πλήθος κληρικών όλων των βαθμών του ιερού κλήρου αγωνίστηκαν με λόγο και έργο, και πολλοί θυσίασαν τη ζωή τους στο βωμό της ελευθερίας. Αν μάλιστα συνυπολογίσουμε και όσους βασανίστηκαν και πέθαναν μαρτυρικά τα χρόνια της τουρκοκρατίας για να δώσουν το παράδειγμα της υπέρ πίστεως και πατρίδος θυσίας στου υπόδουλο ποιμνιό τους, όσους δηλαδή τιμώνται σήμερα από την Εκκλησία μας ως ιερομάρτυρες, ως κληρικοί νεομάρτυρες, τότε η εικόνα που σχηματίζεται μπροστά στα μάτια μας είναι αυτή της πλήρους και

3 Αγγελόπουλος 2021, 44.

4 Βαρβούνης 2021δ, 162-163.

5 Βαρβούνης 2021στ, 82-83.

6 Αγγελόπουλος 2021, 13.

7 Βαρβούνης 2021α, 10-11.

καθολικής συμμετοχής του ορθόδοξου κλήρου στην αντίσταση και στην επανάσταση. Οι υπάρχουσες ιστορικές πηγές είναι αψευδείς μάρτυρες, το μόνο που έχουμε να κάνουμε είναι να τις προσεγγίσουμε με διάθεση ανακάλυψης της αλήθειας, χωρίς ιδεολογικούς φανατισμούς και πωρώσεις συνειδησιακές.⁸

Στην πραγματικότητα, κληρικοί υπήρξαν, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, οι δάσκαλοι και οι φωτιστές του υπόδουλου Γένους, έστω και αν η ιερατική ιδιότητά τους συχνά αποσιωπάται από τμήμα της τρέχουσας βιβλιογραφίας.⁹ Το δε παράδειγμα του ιερομάρτυρος αγίου Κοσμά του Αιτωλού, είναι απολύτως ενδεικτικό αυτής της πραγματικότητας, αλλά και του σπουδαίου και μοναδικού ρόλου της Εκκλησίας τόσο στην στερέωση του Γένους στην πίστη και στην ταυτότητά του, όσο και στην αποτροπή των εξισλαμισμών, που στερούσαν τη Ρωμηοσύνη από σημαντικό μέρος του άνθους της.¹⁰ Θυμίζω πρόχειρα εδώ, για να φανεί πόσο ανυπόστατες είναι οι απόψεις ότι η εθνική συνείδησή μας δημιουργήθηκε μετά την επανάσταση του 1821, όπως ελάχιστοι ιστορικοί ισχυρίζονται, ότι σε όλη την περίοδο της τουρκοκρατίας για όσους εξισλαμίζονταν χρησιμοποιούσαν το ρήμα «τουρκεύω», πράγμα που δείχνει πόσο άρρηκτα δεμένη ήταν η εθνική με την θρησκευτική και την πολιτισμική υπόσταση του Γένους μας, ως έκφραση της άρρηκτης σχέσης ανάμεσα στην εθνική και τη θρησκευτική ταυτότητα στο λαό μας, που αποτελεί την βάση της συγκρότησης της ελληνικής ιδιοπροσωπίας.¹¹

ΤΟ ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος Β΄ εξαρχής κατάστησε σαφές ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος επιδίωξε με την επέτειο των 200 χρόνων της Επανάστασης, να ξαναστρέψει τον στοχασμό στα γεγονότα της σπουδαίας και κρίσιμης εκείνης ιστορικής περιόδου, υπό το πρίσμα αυτής της έννοιας της ελευθερίας και της σημασίας της σ' ένα ευρύτερο περιβάλλον, διαμορφωμένο από τις σύγχρονες συνθήκες και από τις συνέπειες της μεγάλης πνευματικής και οικονομικής κρίσης, που πλήττει τα τελευταία χρόνια την ελληνική κοινωνία, αλλά και την αντίστοιχη κρίση στις σχέσεις των κρατών, στο εσωτερικό των κοινωνιών και στην κατάσταση όλου του πλανήτη.¹²

Επιδίωξε, όμως, παράλληλα, να ανταπαντήσει στην συστηματική, οργανωμένη και καλοσχεδιασμένη προσπάθεια αποδόμησης της ιστορικής αλήθειας, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, κυρίως ως προς την συμβολή της Εκκλησίας στην υπόθεση του Αγώνα της Ελευθερίας.¹³ Και αυτό το έπραξε όχι με απολογητική διάθεση, αλλά προς τον σκοπό της ιστορικής αποκατάστασης, στηριζόμενη στις αυθεντικές ιστορικές πηγές, που παρακολουθούν τα γεγονότα και αφουγκράζονται την διαχρονική φωνή των Αγωνιστών.¹⁴

8 Varvounis 2021, 562-563.

9 Βαρβούνης 2021δ, 161.

10 Βαρβούνης 2021στ, 80.

11 Αγγελόπουλος 2021, 38.

12 Βαρβούνης 2021ζ, 7-10.

13 Βαρβούνης 2021στ, 79.

14 Βαρβούνης 2021ζ, 15-17.

Υπό το πρίσμα αυτό, οι προτεινόμενες και πραγματοποιηθείσες εκκλησιαστικές εκδηλώσεις του 2021 εντάχθηκαν σε δύο βασικούς άξονες: Α. Την ανάδειξη των γεγονότων της Επανάστασης, των ιδεών που την στήριξαν, των συνθηκών που ευνόησαν την οργάνωση και το ξέσπασμά της και Β. Τα μηνύματα που η Επανάσταση μπορεί να δώσει στους σημερινούς Έλληνες, ιδιαίτερα στους νέους, που δοκιμάζονται από τις αντίξοες συνθήκες της ποικιλόμορφης κρίσης.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΕΟΡΤΑΣΜΩΝ

Όπως συνέβη με το ελληνικό κράτος και με άλλους φορείς του, έτσι και η Εκκλησία της Ελλάδος συμμετείχε στους εορτασμούς των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821 με σειρά επιστημονικών και πολιτιστικών δράσεων, 260 συνολικά, τις οποίες παρουσίασε πανηγυρικά ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος Β΄. Οι εκδηλώσεις αυτές σχεδιάστηκαν από την Ειδική Συνοδική Επιτροπή Πολιτιστικής Ταυτότητας, υπό την προεδρία του Μητροπολίτου Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνατίου, και με την γραμματειακή υποστήριξη του τότε Πανοσιολογιώτατου Αρχιμανδρίτη Βαρθολομαίου Αντωνίου-Τριανταφυλλίδη, σήμερα Μητροπολίτη Πολυανής και Κιλκισίου, οποίας ο γράφων είναι μέλος. Βασικός δε άξονάς τους είναι η εξακτίνωσή τους σε όλη την Ελλάδα, καθώς οι κατά τόπους Ιερές Μητροπόλεις ανέλαβαν δράση για να δομήσουν τα δικά τους τοπικά προγράμματα εορτασμών, που μαζί με τις πανελλήνιες δράσεις μας συγκροτούν το μωσαϊκό των εκκλησιαστικών εκδηλώσεων για την μεγάλη επέτειο.¹⁵

Από την έως τώρα επιστημονική έρευνα και τη σχετική βιβλιογραφία, έχει καταδειχθεί ότι η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υπήρξε ο πιο καθοριστικός παράγοντας για την οργάνωση του νέου Ελληνισμού, σε εθνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο. Όμως, όπως συμβαίνει με τα πραγματικά μεγάλα γεγονότα, ήταν απαραίτητη και η οικουμενική της διάσταση.¹⁶ Δεν είναι τυχαίο ότι, παρά τις προειδοποιήσεις ορισμένων Ελλήνων οπαδών του Διαφωτισμού, ότι το έθνος δεν ήταν έτοιμο να επαναστατήσει, λόγω απουσίας πνευματικής και κοινωνικής ανάπτυξης, η Επανάσταση έγινε και, παρά τα μεγάλα προβλήματά της, πέτυχε την παλιγγενεσία, συγκινώντας ένα μεγάλο μέρος των Ευρωπαίων διανοητών και καλλιτεχνών, ενώ παράλληλα, τροφοδότησε εκ νέου τα διεθνή κινήματα για εθνική ανεξαρτησία και αποτίναξη κάθε μορφής δουλείας.¹⁷ Κι αυτό επειδή η Επανάσταση συγκίνησε και συσπείρωσε διαφορετικές και αποκλίνουσες ομάδες και κοινωνικές τάξεις Ελλήνων, όπως εμπόρους, αρματολούς και κλέφτες, διανοούμενους, δασκάλους, φωτεινά πρόσωπα της Εκκλησίας, που αποτελούσε, στο πλαίσιο του Οθωμανικού Κράτους, την νομικά υπόλογη, αλλά και πολιτιστικά και εθνικά αδιαμφισβήτητη ηγεσία του σκλάβου έθνους.¹⁸ Η διαπίστωση αυτή συνιστά ένα πειστικότερο τεκμήριο για την σημασία της μνήμης του γεγονότος αυτού στην χάραξη του μέλλοντος, όχι μόνο για την ελληνική κοινωνία σήμερα, αλλά και του σύγχρονου ανθρώπου ευρύτερα.

¹⁵ Βαρβούνης 2021ζ, 8.

¹⁶ Βαρβούνης 2021ζ, 20-21.

¹⁷ Βαρβούνης 2021δ, 162.

¹⁸ Βαρβούνης 2021γ, 95.

ΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Η «Ειδική Συνοδική Επιτροπή Πολιτιστικής Ταυτότητας», ήδη πριν από μία δεκαετία, πρότεινε στην Ιερά Σύνοδο, και έγινε αποδεκτό, τη διοργάνωση σειράς δέκα ετησίων συνεδρίων επιστημονικών, διεθνών, εκ των οποίων το πρώτο διοργανώθηκε το 2012 και τα δύο τελευταία διοργανώθηκαν το φθινόπωρο του 2020, με την επέτειο των 200 χρόνων από την Επανάσταση, τα οποία υλοποιήθηκαν από επιτροπή ειδική, με πρόεδρο αρχικώς τον ομ. καθηγητή και ακαδημαϊκό κ. Κωνσταντίνο Σβολόπουλο, κατόπιν τον πρωτοπρεσβύτερο και ομ. καθηγητή Γεώργιο Μεταλληνό, και μετά την κοίμηση αμφοτέρων τον γράφοντα, και των οποίων τα πρακτικά εκδόθηκαν σε σειρά δέκα τόμων.¹⁹ Οι τόμοι αυτοί κατ' έτος παρουσιάστηκαν σε ειδικές επιστημονικές εκδηλώσεις στην Αθήνα, με την ευλογία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου Β', ο οποίος από την αρχή ενίσχυσε και υποστήριξε παντοιοτρόπως το εγχείρημα, με ιδιαίτερη επιτυχία και ευμενή σχόλια από την επιστημονική κοινότητα.²⁰

Είναι απολύτως χαρακτηριστική η επιμέρους θεματολογία της σειράς των συνεδρίων αυτών, που φέρουν τον γενικό τίτλο «10 επιστημονικά συνέδρια για τα 200 χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης, 1821 - 2021», που διοργάνωσε σε ετήσια βάση η «Ειδική Συνοδική Επιτροπή Πολιτιστικής Ταυτότητας» δια της Ειδικής Επιστημονικής Επιτροπής για την οργάνωσή τους: «Ιστοριογραφία και Πηγές για την ερμηνεία του 1821» (12 - 13 Οκτωβρίου 2012) - «Η ζωή των υποδούλων Ελλήνων επί τουρκοκρατίας. Καταπίεση - Κοινοτισμός - Παιδεία» (22 - 23 Νοεμβρίου 2013) - «Ορθόδοξη Εκκλησία και διαφύλαξη της Εθνικής Ταυτότητας - Νεομάρτυρες, άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, επαναστατικά κινήματα» (14 - 15 Νοεμβρίου 2014) - «Ελληνικός και Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός (23 - 24 Οκτωβρίου 2015) - «Ο διεθνής περίγυρος και ο φιλελληνισμός κατά την Ελληνική Επανάσταση» (14 - 15 Οκτωβρίου 2016) - «Πολεμικές συγκρούσεις και τόποι καθαγιασμού του απελευθερωτικού Αγώνος κατά την επανάσταση του 1821» (6-7 Οκτωβρίου 2017) - «Οι φιλελεύθεροι θεσμοί του Αγώνος της Ελληνικής Επανάστασης» (18-21 Οκτωβρίου 2018) - «Οι μεγάλες προσωπικότητες της Ελληνικής Επανάστασης. Ομοψυχία και διχόνοια κατά την Επανάσταση» (18-19 Οκτωβρίου 2019) - «Τα Οικονομικά του Αγώνα. Η επίτευξη και η αναγνώριση της Ελληνικής Ανεξαρτησίας» (16-17 Οκτωβρίου 2020) - «Η επίδραση της Ελληνικής Επανάστασης στη Λογοτεχνία και στην Τέχνη» (27-28 Νοεμβρίου 2020).²¹

Όπως εύκολα μπορεί ο αναγνώστης να αντιληφθεί, η δεκάτομη σειρά των πρακτικών αυτών των συνεδρίων, που τυπώθηκε και κυκλοφορείται σε καλαίσθητους τόμους με την χορηγία των εκδόσεων «Αρχονταρίκι», αποτελεί έργο αναφοράς για την επιστημονική μελέτη της επανάστασης του 1821, έργο συλλογικό, από συγγραφείς έγκυρους και έγκριτους, και με τη χρήση όλων των κανόνων της επιστημονικής έρευνας.²² Έργο που θα μείνει στη σχετική βιβλιογραφία ως ορόσημο για τους μελλοντικούς ερευνητές, αποτελώντας την ανεξάλειπτη σφραγίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος στον φετινό εορτασμό των 200 χρόνων της επανάστασης.

19 Βαρβούνης 2021στ, 83.

20 Βαρβούνης 2021ε, 331-332.

21 Βαρβούνης 2021ε, 334-335.

22 Βαρβούνης 2021ζ, 19-20.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Με βάση τα παραπάνω, το σκεπτικό των εκδηλώσεων, από πλευράς Εκκλησίας, κάλυψε τους εξής τομείς: την ανάδειξη των ιστορικών γεγονότων και της ευρύτερης ιστορικής συγκυρίας, στοιχείων δηλαδή που είναι σχετικά άγνωστα στους σημερινούς Έλληνες, είτε λόγω ελλιπούς ενημέρωσης, είτε λόγω μειωμένου ενδιαφέροντος (π.χ. διαλέξεις, ημερίδες, συνέδρια, παρουσιάσεις των τόμων με τα πρακτικά των Επιστημονικών Συνεδρίων κ.ά.). Την ανάδειξη των ιδεών και των συλλογικών κατακτήσεων που η Επανάσταση έφερε στο προσκήνιο (π.χ. συλλογικοί δημοκρατικοί θεσμοί, με την μορφή της Εθνοσυνέλευσης, όπως η Εθνοσυνέλευση των Νέων, 3-4 Ιανουαρίου 2021). Μορφές και πρόσωπα του Αγώνα ή της ευρύτερης ιστορικής συγκυρίας, που έδρασαν πριν και αμέσως μετά, σε συνάρτηση με την Επανάσταση και που μπορούν να προβληθούν ως πρότυπα για τους Νεοέλληνες (π.χ. Ρήγας Φεραίος, Ιωάννης Καποδίστριας, άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Στρατηγός Μακρυγιάννης κ.ά.).²³

Επίσης, την προσφορά της Εκκλησίας και του Κλήρου στον Αγώνα, τόσο πριν, όσο και κατά την διάρκεια της Επανάστασης (π.χ. διατήρηση της ταυτότητας του Γένους, Παιδεία, κληρικοί αγωνιστές, Νεομάρτυρες και ανάσχεση του καταστροφικού κύματος των βίαιων εξισλαμισμών, οικονομική συνεισφορά Μονών και πνευματική στήριξη του Αγώνα).²⁴

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε σε όσα μηνύματα μπορούν να λειτουργήσουν ως πρότυπα: διαχρονικά μηνύματα της Επανάστασης, που μπορούν να προβληθούν σήμερα, ανταποκρίνονται στις σημερινές ανάγκες και δημιουργούν προοπτική για ένα καλύτερο μέλλον (π.χ. αγάπη για την πατρίδα, αγωνιστικότητα, εμμονή στην συλλογική, εθνική, θρησκευτική και πολιτιστική ταυτότητα, διεκδίκηση των δικαίων με αποφασιστικότητα κ.λπ.).

ΟΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΟΡΤΑΣΜΩΝ

Όσα παραπάνω αναφέρθηκαν, υπήρξαν οι βασικές προτεραιότητες και οι στόχοι της Εκκλησίας της Ελλάδος για τον εορτασμό των διακοσίων χρόνων από την Επανάσταση του 1821, για να τιμηθεί η μνήμη των ανθρώπων που αγωνίστηκαν για την ελευθερία μας: η ορθόδοξη πίστη, ο πατριωτισμός, η επίγνωση της διαχρονικής ιστορικής συνέχειας του Γένους.²⁵ Στον σχεδιασμό αυτό, άμεση και καθοριστική υπήρξε η συμβολή του Αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου Β΄, των συμβουλών και των απόψεών του. Και βέβαια όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν με σεβασμό προς τις ανάγκες του παρόντος και με την προοπτική ενός ελπιδοφόρου μέλλοντος. Σύμφωνα με τους σχεδιασμούς αυτούς, το 1821 δεν έπρεπε να προβληθεί ως μουσειακή πραγματικότητα, ούτε όμως και να χρησιμοποιηθεί για να δικαιωθούν μονομερείς ερμηνείες, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν με αυτά που πρέσβευαν οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές. Οι εκδηλώσεις, υπό αυτό το σκεπτικό, δεν έμειναν στην απλή επετειακή τους διάσταση, αλλά θα πρόσφεραν χρήσιμα στοιχεία και διδάγματα στην παρούσα συγκυρία της κοινωνίας, κάνοντας τον εορτασμό των 200 χρόνων της Επανάστασης του 1821 ουσιαστικά γόνιμο για το μέλλον.²⁶

²³ Varvounis 2021, 560-563.

²⁴ Βαρβούνης 2021ζ, 18-19.

²⁵ Βαρβούνης 2021στ, 80-81.

²⁶ Βαρβούνης 2021β, 9.

Γι' αυτό και η Εκκλησία της Ελλάδος δεν συντάχθηκε με το νεωτεριστικό πρόταγμα του εορτασμού των 200 χρόνων ελεύθερου ελληνικού κράτους, επέτειος μάλιστα η οποία κανονικά πρέπει να εορταστεί το 1830. Στις εκδηλώσεις της το κέντρο βάρους εντοπίστηκε στην ίδια την επανάσταση, την θυσία και τον αγώνα των πρωταγωνιστών της, τα ιδανικά και την ακλόνητη πίστη τους στο Θεό.²⁷ Με άλλα λόγια σκοπεύει να προβάλει όσα ενέπνευσαν τους αγωνιστές του 1821, τα οποία δεν υπήρξαν πάντοτε προτεραιότητα για το κράτος που προέκυψε από την Επανάσταση, το οποίο προσηλωμένο ενίοτε στο διαχρονικά «εκσυγχρονιστικό» όραμά του – που πάντοτε το ταύτιζε με τον άκριτο εκδυτικισμό – κάποτε δεν δίστασε να φαλκιδεύσει αρχές καιπίστεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος Α. (2021): *1821 - 2021. Λεύκωμα ιστορικής μνήμης και ελληνορθόδοξου προβληματισμού. Ορθοδοξία - Ελλάδα - Ελληνική Επανάσταση 1821*. Αθήνα: Μέλαθρον Οικουμενικού Ελληνισμού.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021α): *Η Θράκη πριν την Επανάσταση του 1821 και η προετοιμασία του 'Μεγάλου Σηκωμού' στο θρακικό χώρο*. Επί των Ποταμών 12. Διδυμότειχο: Ιερά Μητροπολις Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου: 9-14.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 β): *Η συμβολή του Ευρωπαϊκού Φιλελληνισμού στη συλλογή και έκδοση των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών*. Международная научная конференция «200 лет Греческой революции (1821-2021): история, литература, культура» (16 ноября 2021). Москва: Кафедра византийской и новогреческой филологии филологического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова, 6-12.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 γ): *Η Επανάσταση του 1821 και ο ελληνικός έντεχνος λαϊκός λόγος: η περίπτωση των παραδόσεων*. Η Ελληνική Γλώσσα κατά την Επανάσταση του 1821. Κομοτηνή: Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 91-97.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 δ): *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παράδοση της Ρωμησοσύνης*. Πνευματική Διακονία 14: 34. Αφιέρωμα: Ανάσταση του Γένους 1821 - 2021: Ιστορία και παράδειγμα. Παραλίμνι Κύπρου: Ιερά Μητρόπολις Κωνσταντίας - Αμμοχώστου, 159-168.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 ε): *Τα συνέδρια της Εκκλησίας της Ελλάδος για την Επανάσταση του 1821: πλαίσιο και αρχές ενός επιστημονικού εγχειρήματος*. Απόπλους 87. Η Σάμος στην Επανάσταση. Σάμος: Απόπλους, 331-336.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 στ): *Η Επανάσταση του 1821 και το ελληνορθόδοξο ήθος της παράδοσης του Γένους*. Απόστολος Βαρνάβας 82: 1. Λευκωσία Κύπρου: Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, 78-84.
- Βαρβούνης Μ. Γ. (2021 ζ): *Η Εκκλησία της Ελλάδος και ο εορτασμός της διακοσιοστής επετείου της Ελληνικής Επανάστασης του 1821*. Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος. Κανονάριον - Επετηρίς 98. Αφιερούται εις την επέτειον των διακοσίων ετών από της Εθνικής Παλιγγενεσίας του 1821. Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 7-22.
- Varvounis M. G. (2021): *Popular Culture. The Greek Revolution. A Critical Dictionary*. Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 555-570.

27 Βαρβούνης 2021ζ, 22.

ARCHBISHOP HIERONYMOS II AND HIS CONTRIBUTION TO THE CELEBRATION OF THE 200TH ANNIVERSARY OF THE GREEK REVOLUTION OF 1821 (1821 – 2021)

Manolis Varvounis, Ph.D

Professor in Democritus University of Thrace, Dean of the School of Classics and Humanities
Komotini – Greece

Summary:

What was mentioned above were the main priorities and goals of the Church of Greece for the celebration of the two hundred years since the Revolution of 1821, to honor the memory of the people who fought for our freedom: the Orthodox faith, patriotism, awareness of the timeless historical continuity of the Genus. In this planning, the contribution of Archbishop Hieronymos II, his advice and opinions was direct and decisive. And of course all this was done with respect to the needs of the present and with the perspective of a hopeful future. According to these plans, 1821 should not be presented as a museum reality, nor should it be used to justify unilateral interpretations, which have nothing to do with what the protagonists themselves advocated. The events, under this reasoning, did not remain in their simple anniversary dimension, but would offer useful elements and lessons in the present juncture of society, making the celebration of the 200 years of the Revolution of 1821 essentially fruitful for the future.

That is why the Church of Greece did not come together with the modernist project of celebrating 200 years of the free Greek State, an anniversary which should normally be celebrated in 1830. In its events, the center of gravity was located in the revolution itself, the sacrifice and the struggle of its protagonists, their ideals and unwavering faith in God. In other words, the Greek State intends to project what inspired the fighters of 1821, which were not always a priority for the state that emerged from the Revolution, which was sometimes fixated on its perennially "modernizing" vision, once he did not hesitate to flaunt principles and beliefs.

Keywords:

GREEK REVOLUTION IN 1821,
CELEBRATIONS,
ARCHBISHOP HIERONYMOS II,
ORTHODOX CHURCH OF GREECE.